

ПРОМЯНА В БРОЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО В ОБЩИНИТЕ АВРЕН, ДОЛНИ ЧИФЛИК И БЯЛА ЗА ПОСЛЕДНИТЕ ПЕТНАДЕСЕТ ГОДИНИ

доц. д-р Милен Пенерлиев
Катедра „География”
ШУ „Еп. Константин Преславски”
penerliev@yahoo.com

УВОД

В последните двадесет и пет години на преход общият брой на населението в България категорично намалява. От близо 9 млн. души през 1989 г. днес то наброява 7.2 млн. (август 2015 г.). Процесите на депопулация са повсеместни както в градовете, така и в селата. Но особено болезнен е този процес в селата. Днес там живеят над 1.9 млн. български граждани. От над 5000 села в България една голяма част са напълно обезлюдени (над 180 към 2015 г.), други са с население под 100 жители. И всъщност основната част от тях са с население под 200 жители! Малките градове страдат от същият негативен процес, като там дори социалният срив е още по-болезнен. Работещи предприятия затвориха врати, а младото поколение потърси реализация в столицата или в чужбина.

Авторът е изследвал много от административните единици в страната по отношение на промяна в броя на населението. Интересна хипотеза възникна при анализ на някои от селата в Приморска Добруджа. Там депопулацията заема катастрофални размери. Но потърсихме обратната теза: има ли регион по черноморското крайбрежие с положителни тенденции? И намерихме подобен. Настоящият доклад е посветен на него.

ИНДИКАТОРИ ЗА ХАРАКТЕРИСТИКА.

Общият брой на населението е съществен показател. Сравнявайки различни години в периода на преход е виден тренда към намаляване на жителите почти във 100% от населените места в страната. Дори само по този индикатор може да се направят съответните изводи.

Процесът на обезлюдяване има и научна обосновка. Според редица автори (Гешев, 1990, Младенов, 2014 и др.) това е процес на намаляване на броя и структурите на населението на дадена територия, които водят до трайна невъзможност за възпроизводство на населението в нея. Измерването му е важна дейност с оглед откриване на „заstraшените” селища в териториите. Впоследствие и маркиране на конкретни решения за преодоляване на негативните тенденции. Едни от основните индикатори за характеристика на депопулацията (обезлюдяването) са: коефициент на депопулация, интегрален коефициент на обезлюдяване, степен на обезлюдяване и други. Спрямо наличните данни за населението в селата на Приморска Добруджа ние възприемаме индикаторът „**степен на обезлюдяване**”. Той представлява отношението между броя на населението в крайната година спрямо броя на населението през базисната (началната) година изразено в проценти (Младенов, 2014, Пенерлиев, 2015). При стойности *под 10% депопулацията е слаба, между 10 и 20% е умерена, между 20-60% е силна, между 60-80% е критична, а над 80% е безвъзвратна.*

Редно е да направим едно съществено уточнение. Степента на обезлюдяване ще бъде различна спрямо маркираният различен времеви период. В нашето изследване използваме данни от служба ГРАО за 2001 и 2014 година. Тенденцията обаче, всякак ще се запази.

Обект на изследването и териториален обхват.

Фиг. 1. Географско положение на общините Аврен, Долни чифлик и Бяла.

Обект на настоящото изследване са общините Аврен, Долни Чифлик и Бяла. Анализират се на ниво населени места. Изборът на тези общини не е случаен. От една страна там се намира най-дългата плажна ивица по българското черноморско крайбрежие (близо 12 km). От друга: като част от Варненска област от други публикации знаем, че морският туризъм тук се развива с по-бавни темпове в сравнение с други територии. При други изследвания (Пенерлиев, Тунчер, 2015; Пенерлиев, Петков, 2014) сме установили силно негативните демографски тенденции по Северното българско черноморие. Искаме да установим тенденции и в този регион на крайбрежието.

Териториалният обхват на трите изследвани общини включват общо 40 населени места. От тях градове са само два: Бяла и Долни чифлик. Община Аврен е със административен център село. Най-голямото населено място е град Долни чифлик (7054 ж. за 2014 г.), а най-малкото: село е Самотино - само 2 жители с постоянен адрес за 2014 г. Административно и трите общини се отнасят към област Варна.

АНАЛИЗ И КОМЕНТАР

Обобщеният анализ за броя на населението в трите изследвани общини показва положителна тенденция. За 15 годишен времеви период населението се е увеличило, макар и минимално, с 3.6 пункта. Анализът на общинско ниво дава малко по-големи различия. Община Аврен увеличава населението си с над 23 %! Същата, макар и по-малка по стойност, е тенденцията за община Бяла: увеличение с над 11%. В номинални стойности за община Аврен това са над 2200 нови жители. Единствено община Долни чифлик бележи намаление с 6.6. пункта. Всъщност използваният тук индикатор е „степен на обезлюдяване”. Ясно е, че в този случай наименованието му е нелогично с оглед обратната (положителна) тенденция.

Къде се ситурат общините на фона на останалите черноморски такива?: Сходни изследвания (Пенерлиев, Тюнчер, 2015) показват, че в община Шабла този индикатор за същия период е -20%. Това прави загуба на население от над 5 хил. души. Нещо повече: всички приморски добруджански общини са в процес на сериозна депопулация с отрицателни стойности на този параметър. Нека търсим причините за обратните тенденции в тук изследваните общини след анализ и на ниво селища.

На ниво населени места тенденцията също е положителна (с малки изключения). Така например село Здравец (общ. Аврен) бележи ръст с близо 50% (Приложение 1). През 2001 год. населението му е 198 души, а през 2014 вече е 393 д. Нека обърнем внимание на географското положение на селото. То се намира едва на 21 km от морската ни столица Варна. Във времеви период на изследването то се превръща във вилно селище за т.нар. „втори дом” на варненци. Същата е тенденцията и при селата Приселци и Близнаци. Отдавна е известно, че те са популярни сред английските заселници и много от тях имат имоти там. Намират се на 24 km от гр. Варна. Всъщност село Приселци е населеното място с най-голямо номинално увеличение на населението сред трите общини, обект на настоящото изследване. Увеличението е с над 400 души. Село Китка (+29%), село Равна гора (+41%) и село Добри дол (+37%) се подчиняват на същите закономерности както и посочените по-горе села. Всички тези населени места са част от община Аврен. В другите изследвани общини няма такива високи стойности на индикатора.

В община Бяла единствено селата Дюлино и Попович имат подобни стойности (над 30% ръст в населението си). Те се намират на 10-15 km от общинския център град Бяла. Ако потърсим отговор на тази тенденция в анализа на религиозната структура на населението корелация едва ли се открива. При използване на данни от „Преброяване-2011” за етническата структура на населените места се маркира интересна зависимост. Село Попович е със 100% мюсюлманско население, а село Дюлино едва около 40 са жителите нехристияни от общият дял на населението. В изследваните села в община Аврен също преобладава българският етнос (респ. християнската религия). Тогава може да се изключи хипотезата за увеличение на населението поради имиграция на роми или други етноси в селата в община Бяла, а и тези в Аврен с оглед заселване по време в години на избори. Вероятно туристическият потенциал на селата, разположени в близост до морския бряг е причината за наблюдаваното увеличение. Все пак статистическите данни посочват, че от община Бяла само село Господиново бележи намаление в броя на населението си.

Ако горната теза е вярна, тогава защо селата в община Долни чифлик не маркират подобна тенденция? Даже обратно. Дори село Шкорпиловци, разположено до най-дългата плажна ивица в страната, има увеличение на населението едва от 6.38%, което прави само 54 души за целия период на изследването.

Анализът на степента на обезлюдяване в диапазоните посочени в увода, ще са най-съотносими за община Долни чифлик. В тази община се намира селото с най-висок темп на депопулация. Това е село Бърдарево (-107%). Това го нарежда в групата на селищата с безвъзвратна депопулация. Обезлюдяването му започва още в първите години на 21 век. По данни на „Преброяване- 2011” населението му тогава е едва 70 жители (днес 64). Всъщност можем да отбележим, че този процес в това населено място вече затихва. В общината преобладават селата със силна степен на депопулация (20-60%). Те са шест на брой (Приложение 1). Селата Нова шипка, Кривини и др., които имат съществен дял в този процес при „Преброяване- 2011” показват почти същите стойности. Това ни дава основание да считаме, че и при тях този процес е започнал далеч преди последните 5-6 години. Подобни тенденции отчитаме и при наш анализ за други села в Приморска Добруджа (Пенерлиев, Тюнчер, 2015).

За негативните демографски тенденции в тези села причината търсим в географското положение. Селата Булаир, Нова шипка, Кривини, Солник и други са разположени във вътрешността на страната, в посока обратна на морското крайбрежие. Макар да са на 20^{тина} km от общинския център това не ги прави привлекателни за туристическата индустрия. Но и селата Самотино (община Бяла, но близко разположено в този регион) и Ново Оряхово са локализирани по-близо до морето, но също не се развиват в положителна насока. Село Самотино е само с двама жители. А същото се намира само на 10 km от с. Шкорпиловци! Това може би е част от всеобщата тенденция към неразвиване на този регион в туристическа насока, макар тук да се намират най-примамливите плажови ресурси по цялото черноморско крайбрежие. Отрицателните демографски тенденции са част от всеобщата социално-икономическа конюнктура. Селата Венелин и Детелина са тези с положителни демографски тенденции (съответно +5 и +5.8% ръст). Данните за етническата им структура показват превес на турската етническа група и можем да обясним причините в лекия им ръст именно с това. При детайлен динамичен анализ на данните за село Венелин се забелязва една странна аномалия. През 2011 година населението му е само 609 души (НСИ), а три години по-късно то нараства на 853. Това е ръст с над 200 жители, което потвърждава тезата, че индикаторът „темп на обезлюдяване” е различен (респ. и неговият анализ) спрямо времевия период на прилагането му. Ограниченият обем на настоящият материал не дава възможност за по-задълбочен анализ на аномалията в броя на населението в село Венелин. Всъщност за 10 години между 2001 и 2011 г. то губи толкова население, колкото компенсира след това за един 3-годишен период.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

Макар материалът да е ограничен по обем и изследвани параметри, стават ясни някои **важни закономерности**. Основните от тях са:

1. Въпреки общият процес на депопулация в България има региони, които имат положителни тенденции. Това дава отговор на хипотезата поставената в увода.

2. Най-главната причина при по-значителното увеличение на населението в определени селища е наличието на голям градски център. Той да е разположен на достатъчно близко разстояние, така че селата да представляват интерес за развиване на т.нар. „втори дом”, а за някои дори и „първи”. Типичен пример за това е община Аврен.

3. Увеличението на населението при някои общини се дължи на привлекателните туристически ресурси, които притежава. Община Бяла можем да съотнесем към тази закономерност.

4. Отдалечеността от голям градски център, както и общата влошена социално-икономическа ситуация в някои общини (общ. Долни чифлик) не дават принос в развитието им, макар наличието на превъзходни природни туристически ресурси.

5. По отношение на конкретни населени места, важно е географското им разположение с оглед близостта до административен или туристически център.

Тези изводи поставят някои **важни въпроси**. По-важните са:

А/ Съществуват ли други „острови” на положително развитие в демографските процеси и какви са причините за това? Сходни ли са те по генезис с тези в община Аврен?

Б/ На базата на положителния пример, на какво се дължат силно негативните тенденции в приморските села на България (тема, която не е маловажна, но не е обект на настоящото изследване).

В/ Има ли значение етническият и религиозен състав на населението за демографските процеси? Отговорът изглежда положителен, но какви са регионалните му проявления.

Търсенията на автора ще продължат в следните **по-важни насоки**:

- използване на други индикатори за характеристика на демографските процеси и търсене на корелация между тук изследваните такива;
- сегментиране на времевия период с оглед намиране на онзи, който е „преломен” в демографско отношение за всяко населено място (примера със село Венелин);
- Определяне на оптималните разстояния (или изохрон) до главният общински или областен център, над които селищата рязко влошават демографските си показатели.

Всички тези насоки са важни, но са обект на бъдещи творчески търсения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Младенов, Ч. Обезлюдяването – „чумата” в селищната мрежа, Сб. Демографската ситуация и развитието на България, Институт за изследването на населението и човека, 2014;

2. Пенерлиев, М., Х. Тюнчер. 2015. Класификация на селата в Приморска Добруджа според степента на обезлюдяване, сп. Проблеми на географията, кн. 3-4 (под печат);

3. Penerliev, M. Rural areas in Bulgaria as a threat for socio-economic development, X Jornadas Internacionais Grandes Problemas do Espaço Europeu, maio, 2015, Porto, Portugal;

4. www.nsi.bg

5. www.grao.bg

ПРИЛОЖЕНИЯ

Население в общините Аврен, Бяла и Долни Чифлик за периода 2001-2014 г.

община/ населено място	Население през 2001 г.	Население през 2014 г.	Промяна 2001/2014 /в %/
ОБЩИНА АВРЕН			
с. Аврен	774	770	- 0,52
с. Бенковски	444	560	20,71
с. Близнаци	591	940	37,13
с. Болярци	120	201	40,30
с. Добри дол	27	43	37,21
с. Дъбравино	1348	1436	6,13
с. Здравец	198	393	49,62
с. Казашка река	315	311	-1,29
с. Китка	194	273	28,94
с. Круша	57	102	44,12
с. Приселци	629	1038	39,40
с. Равна гора	135	230	41,30
с. Садово	312	326	4,29
с. Синдел	1209	1206	-0,25
с. Тръстиково	635	630	-0,79
с. Царевци	771	851	9,40
с. Юнак	145	154	5,84
ОБЩО	7 269	9 464	23.2
ОБЩИНА БЯЛА			
гр. Бяла	2129	2274	6,38 %
с. Горица	96	109	11,93 %

с. Господиново	442	329	-34,35 %
с. Дюлино	282	371	23,99 %
с. Попович	419	671	37,56 %
с. Самотино	2	2	0,00 %
ОБЩО	3 370	3 756	11.5
ОБЩИНА ДОЛНИ ЧИФЛИК			
гр. Долни Чифлик	7377	7054	-4,58 %
с. Булаир	193	164	-17,68 %
с. Бърдарево	136	66	-106,06 %
с. Венелин	811	853	4,92%
с. Голица	767	541	-41,77 %
с. Горен Чифлик	1543	1425	-8,28 %
с. Гроздъово	2559	2451	-4,41 %
с. Дегелина	672	714	5,88 %
с. Кривини	131	97	-35,05 %
с. Нова Шипка	341	238	-43,28 %
с. Ново Оряхово	221	183	-20,77 %
с. Пчелник	1733	1642	-5,54 %
с. Рудник	562	444	-26,58 %
с. Солник	336	242	-38,84 %
с. Старо Оряхово	2772	2783	0,40 %
с. Шкорпиловци	719	768	6,38 %
с. Юнец	37	58	36,21 %
ОБЩО	20 910	19 540	-6.6
ОБЩО ЗА ТРИТЕ ОБЩИНИ	31 549	32 760	3.6

Източник: ГРАО

Change in the number of population in the municipality of Avren, Lower homestead and White for the last fifteen years

Milen Penerliev
University of Shumen “Konstantin Preslavsky”
penerliev@yahoo.com

Abstract: The paper treats territories in Bulgaria, which have been spared from depopulation. The parameter of the research is growth rate. Favourable trends are registered in the sea-side districts Avren, Dolen Chiflik and Byala.

Key words: regions in Northeastern Bulgaria, depopulation, districts